

С41

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

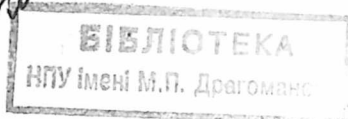
Сичова Мирослава Іванівна

УДК.373.66

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА В УМОВАХ
ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ

імені М.П. Драгоманова

Київ – 2000

100310504

Дисертація є рукопис

Робота виконана в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України

- Науковий керівник кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник **Солдатенко Микола Миколайович**, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, завідувач лабораторії педагогічної освіти
- Офіційні опоненти академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор **Мороз Олексій Григорович**, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, завідувач кафедри педагогіки і психології вищої школи; кандидат педагогічних наук **Волинець Катерина Іванівна**, педагогічний коледж, м.Київ, директор.
- Провідна установа Київський Національний університет імені Тараса Шевченка, кафедра соціальної роботи і педагогіки, м.Київ.

Захист відбудеться 9 листопада 2000 р. о 16.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м.Київ-30, вул.Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м.Київ-30, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “ 9 ” новоїз 2000 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради Приходько Ю.О.

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Майбутня діяльність сьогоднішніх студентів буде проходити в оновлених соціальних і професійних умовах. Адже в сучасному суспільстві відбуваються принципові перетворення як на економічному, політичному і соціальному рівні, так і на рівні зміни наукових парадигм. Проголошений на державному рівні перехід системи освіти на особистісно орієнтовану парадигму навчання і виховання, коли провідним суб'єктом навчальної діяльності і розвитку стає сама людина, потребує широкомасштабного пошуку нових технологій, зміни форм і методів навчання не тільки у середньоосвітній, а й у професійній педагогічній школі.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») визначає одне із основних завдань – виведення освіти України на рівень розвинутих країн. Передбачається здійснити докорінне реформування концептуальних, структурних і організаційних засад освітянської системи. Це вимагає підготовки нового покоління педагогічних кадрів, здатних до роботи в концептуально інших соціально-економічних, політичних умовах; створення, апробації та відбору ефективних педагогічних новацій, навчальних технологій.

Серед перетворень, що пов'язані з організацією навчання студентів вищих закладів освіти, особливих зрушень відчуває сьогодні система самостійної роботи. Це обумовлено її провідним впливом на розвиток пізнавальної активності студентів, механізми самоуправління, особистісну інтеграцію, формування відповідальності, позиції дійсного суб'єкта власної діяльності, можливостями безпосереднього поєднання теоретичної і практичної діяльності.

Організація самостійної роботи студентів є однією з давніх проблем педагогічної теорії і практики. Її вивченням займалось широке коло дослідників: соціологи, педагоги, психологи, фізіологи. Але на сьогодні ситуація навчання (суспільне ставлення, концептуальні основи, реальні умови, самі суб'єкти навчального процесу) значно змінилася. Необхідні нові дослідження, які б розкрили ці особливості, запропонували шляхи підвищення ефективності самостійної роботи, визначили форми роботи за умов нової методологічної орієнтації.

Проблема організації самостійної роботи студентів педагогічних закладів освіти I-II рівнів акредитації (педагогічних училищ та коледжів) актуальна ще й тому, що вона не була в достатній мірі висвітлена науковими дослідженнями, на неї некритично переносилися дані, що були отримані, з одного боку, в умовах загальноосвітньої

школи, а з іншого – в умовах вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. Проте досвід показує, що як психологічні особливості студентів, так і організація процесу навчання в цих навчальних закладах має свою специфіку. При переході системи професійної освіти на особистісно орієнтовану парадигму цю специфіку вже не можна ігнорувати.

Таким чином, необхідність наукової розробки даної проблеми та реальні потреби педагогічної практики обумовили актуальність дослідження особливостей організації та факторів детермінації самостійної роботи студентів за умов особистісно орієнтованого навчання.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх педагогів у закладах педагогічної освіти I-II рівнів акредитації.

Предмет дослідження – особливості організації самостійної роботи студентів педагогічного училища в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Мета дослідження – дослідити організаційні особливості і психолого-педагогічні чинники самостійної роботи студентів педагогічного училища за традиційних умов навчання та виявити можливості і шляхи підвищення її ефективності за умов особистісно орієнтованого навчання.

Гіпотеза дослідження складалася з провідного припущення про те, що в традиційних умовах підвищити ефективність самостійної роботи студентів можна шляхом організації особистісно орієнтованої системи навчання, де сам студент отримує реальну можливість стати суб'єктом власного професійного розвитку засобами самоорганізації та рефлексування самостійної роботи.

Додатково було зроблено припущення, що процес підвищення ефективності організації самостійної роботи студентів може дати позитивні результати лише тоді, коли він базується на врахуванні психологічних характеристик основних суб'єктів педагогічного процесу (оптимізації функціонування первинної ланки цього процесу – системи «викладач-студент»).

Завдання дослідження: з'ясувати провідні тенденції в системі професійної підготовки, визначити місце і роль самостійної роботи студентів у сучасній теорії та практиці вищої школи;

– визначити стан досліджуваної проблеми організації самостійної роботи студентів педагогічних училищ і коледжів;

– дослідити особливості самостійної роботи студентів педагогічного училища в сучасних умовах;

– визначити психолого-педагогічні чинники організації самостійної роботи студентів;

- визначити умови і шляхи підвищення впливу самостійної роботи на особистісний та професійний розвиток студентів педагогічних навчальних закладів I-II рівнів акредитації;
- розробити та експериментально апробувати систему організації самостійної роботи студентів за умов особистісно орієнтованого навчання.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс загальнонаукових, педагогічних та психологічних методів теоретичного та емпіричного дослідження. Серед теоретичних методів використовувалися: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, класифікація. Емпіричні методи: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, обговорення, бесіда, аналіз продуктів діяльності, професійно орієнтована рефлексія, експертні оцінки. Результати теоретичного розгляду емпіричних досліджень обумовили структуру та зміст психолого-педагогічного експерименту, що реалізовувався поетапно, в пошуковому, констатуючому, формуючому та контрольному ракурсах. Результати експерименту супроводжувалися фіксацією якісних і кількісних параметрів, статистичною обробкою отриманих даних.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали: системний підхід до організації процесу навчання через провідні положення якого (комплексності, цілісності, наступності, інтеграції, розвитку) розглядалися складові об'єкту дослідження (О.М.Авер'янов, І.В.Блауберг, Е.Т.Юдін, Ф.Ф.Корольов); роботи вітчизняних та зарубіжних вчених в сфері особистісно орієнтованого підходу до навчання (О.А.Абдулліна, Ш.О.Амонашвілі, Г.О.Балл, І.А.Зязюн, С.Л.Рубінштейн, В.В.Рибалко, В.О.Сластьонін, В.В.Серіков, Г.К.Селевко, І.С.Якиманська та ін.), специфіки професійної підготовки і організації навчання у вищих закладах освіти (С.І.Архангельський, В.П.Беспалько, К.І.Волинець, В.М.Вергасов, М.І.Дьяченко, Л.І.Кандилович, О.Г.Мороз, М.М.Нечаєв, А.В.Петровський, В.А.Семиченко, В.О.Якунін.); результати наукових досліджень і методичних пошуків у напрямку підвищення ефективності самостійної роботи студентів (А.М.Алексюк, О.І.Безуглов, В.А.Козаков, П.І.Підкасистий, В.В.Сагарда, М.М.Солдатенко та ін.). Проблема організації самостійної роботи студентів розглядалась в провідних методологічних парадигмах сучасної професійної освіти.

База дослідження. Дослідження проводилось на базі педагогічного училища Чернівецького державного університету ім.Ю.Федковича, Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, Кримського гуманітарного інституту. В

дослідженні прийняли участь близько 350 студентів.

Робота проводилась в декілька етапів.

На першому, пошуковому етапі (1994-1995 рр.) в ході узагальнення безпосереднього багаторічного досвіду практичної роботи і вивчення наукової літератури визначено проблему дослідження, проведено цілеспрямований аналіз першоджерел з метою визначення стану розробленості самої проблеми та споріднених з нею аспектів. Визначено теоретичні і методичні основи дослідження, розроблено програму дослідження.

На другому, констатуючому етапі (1996-1997 рр.) вивчено стан організації самостійної роботи студентів, виділено фактори, що мають найбільш суттєвий вплив. Визначено провідні чинники, що обумовлюють особливості самостійної роботи студентів, які й було враховано в програмі формуючого експерименту.

На третьому, формуючому етапі (1997-1999 рр.) визначено і реалізовано програму організації самостійної роботи студентів на рефлексивній основі з опорою на теоретичну модель психологічної структури діяльності.

На четвертому, завершальному етапі (1999-2000 рр.) підведено підсумки дослідження: визначено результати формуючого експерименту, теоретично узагальнено практичні надбання, зроблено висновки.

Зв'язок з науковими програмами. Робота проводилась в межах державної теми, яка виконується в лабораторії педагогічної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України: «Концептуальні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у сучасних умовах (питання теорії і технології)». № держ.реєстрації РК №197И006397.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що розроблено і впроваджено на рефлексивній основі підхід до організації самостійної роботи студентів як особливої системи, що залежить від комплексної взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів. Виявлено організаційно-педагогічні особливості та індивідуальні чинники, що дозволили сконструювати оптимальну технологію для досягнення перспективних цілей розвитку особистості та вирішення конкретних практичних завдань оптимізації самостійної роботи студентів. Створено теоретичну модель організації та рефлексії самостійної діяльності. Теоретично обґрунтовано, експериментально апробовано і впроваджено організаційно-методичні заходи, що призводять до покращання організації самостійної роботи студентів педагогічного училища.

Теоретичне значення роботи полягає у встановленні провідних

особливостей, що характеризують самостійну роботу студентів педагогічного училища в сучасних умовах; обґрунтуванні поняття «особистісно орієнтована організація самостійної діяльності студентів»; у створенні та обґрунтуванні комплексної системи дослідження особливостей самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що на основі проведеного експериментального дослідження розроблені конкретні рекомендації для підвищення ефективності самостійної роботи студентів педагогічного училища в процесі професійної підготовки. Теоретичні положення і висновки реалізовано в комплексі науково-методичних матеріалів, рекомендацій, що можуть використовуватись для організації самостійної роботи студентів навчальних закладів різних рівнів акредитації. Визначені якісні показники процесу професійної підготовки можна використовувати при розробці навчальних планів, програм і навчальних посібників з психолого-педагогічних дисциплін.

Вірогідність результатів дослідження забезпечувалася методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, поєднанням номотетичного та ідеографічного підходів, застосуванням комплексу методів, що відповідають об'єкту, предмету і завданням дослідження, поєднанням якісного і кількісного інструментарію для аналізу і обробки експериментальних даних, а також позитивними наслідками впровадження запропонованої системи роботи в ході формуючого експерименту.

Особистий внесок автора – визначення методологічних основ дослідження, проведення теоретичного та експериментального пошуку, розробка та впровадження системи методичних засобів вивчення особливостей самостійної роботи, підготовка методичних рекомендацій з метою оптимізації самостійної роботи студентів.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми» (Чернівці, 1996); на науково-практичній конференції «Конфлікти в педагогічних системах» (Вінниця, 1997); на обласній науково-практичній конференції «Індивідуальний підхід до особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі» (Чернівці, 1998); на Міжнародній науково-практичній конференції «Університетська педагогічна освіта як шлях гуманізації суспільства» (Київ, 1999); на III Міжнародній науково-практичній конференції

«Проблеми національного виховання в системі неперервної освіти» (Чернівці, 1999), матеріали дослідження обговорювались на наукових, науково-практичних конференціях, на методичних і педагогічних радах Чернівецького педагогічного училища Чернівецького держуніверситету, Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського університету ім.В.Стефаника, Хмельницького педагогічного інституту, на засіданнях лабораторії педагогічної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Написано методичний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів I-II рівнів акредитації: «Організація самостійної роботи студентів на переддипломній практиці» (Чернівці, 1999).

Структура дослідження: дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (309 найменувань) та додатків. У роботі вміщено 25 таблиць, 1 діаграма, 1 рисунок.

За матеріалами дослідження надруковано 10 наукових праць, в тому числі 8 одноосібних.

Основний зміст дисертації

У розділі I «Проблема організації самостійної роботи студентів в теорії і практиці вищої школи» розглядаються методологічні, теоретичні та методичні підходи до вирішення відповідної проблеми, ступінь дослідженості організації самостійної роботи студентів педагогічного училища.

У вітчизняній педагогіці є значні доробки з вивчення та вирішення проблем самостійної роботи. Думка про те, що процес навчання учнів в школі та підготовки спеціалістів у вищій школі повинен спиратись на самостійність суб'єктів навчання, міститься в працях видатних педагогів минулого: К.Д.Ушинського, М.І.Пирогова, В.К.Бехтерева, Н.К.Крупської. Розкриттю особливостей самостійної пізнавальної діяльності учнів, студентів присвячена значна кількість робіт (дослідження А.М.Алексюка, Г.М.Александрова, В.М.Вергасова, Г.С.Гнітецької, В.А.Козакова, Ю.М.Кулюткіна, О.Г.Мороза, Р.А.Нізамова, П.І.Підкасистого, О.В.Рогової, Г.Г.Папернюка, М.М.Скагкіна, Г.С.Сухобської та ін.).

Проведений теоретичний аналіз першоджерел з проблеми дозволив зробити деякі узагальнення стосовно генезису поглядів на сутність та завдання самостійної роботи в історичному ракурсі. Встановлено ряд специфічних етапів, що характеризуються якісними особливостями. Сьогодні спостерігається активний пошук інноваційних технологій як у навчанні, так і в самостійній роботі, впровадження інтегративних форм роботи. Новою парадигмою освіти са-

мостійна робота студентів визначається основною складовою вищої освіти. Увагу дослідників все більше привертає зарубіжний досвід професійної підготовки, який, як відомо, значною мірою базується саме на самостійній роботі студентів.

Усвідомлення студентами необхідності самостійної роботи значною мірою залежить як від рівня її організації в навчальному закладі в цілому, так і від діяльності конкретних викладачів зокрема.

Незважаючи на суттєві наробки, що є в арсеналі теоретичної та практичної педагогіки стосовно організації самостійної роботи студентів, ця проблема не є остаточно вирішеною. В процесі теоретичного пошуку показано, що найменш дослідженою є організація самостійної роботи студентів педагогічного училища. Основні спроби підвищити ефективність їх самостійної роботи базуються на процедурах навчання, роботи з навчальною інформацією і меншою мірою спрямовані на розвиток особистісної і професійної самосвідомості студентів, тому що не містять рефлексивних процедур. Завдяки подальшому пошуку резервів підвищення освітнього та виховуючого потенціалів навчального процесу, безпосередньо пов'язаних з впровадженням рефлексивних технологій, можна буде більш повно реалізувати особистісний підхід у системі професійної підготовки.

У **другому розділі** – «Комплексне дослідження чинників самостійної роботи студентів педагогічного училища» зроблено аналіз результатів констатуючого експерименту.

Дослідження психологічних особливостей студентів в контексті їх впливу на організаційні характеристики самостійної роботи проводилося за такими методиками: за тестом Шмішека-Леонгарда – акцентуації характеру; за тестом Дж.Тейлор – рівень тривожності, особливості емоційної сфери, що пов'язані із взаємодією в групі – за модифікованим тестом Ейдемільера-Юстицького; прагнення до успіху – за тестом Елерса; рівень суб'єктивного контролю – за тестом Роттера; структура спрямованості – за тестом Смекайла-Кучери; сукупність психічних станів (самопочуття – активність – настрій) – за тестом САН.

З'ясувалось, що лише 10,2% учасників дослідження не мають виражених ознак акцентуацій. У 25,6% має прояв одна риса. Найбільш представленими є сполучення двох (12,8%), трьох (18,0%) та чотирьох (20,5%) акцентуйованих рис. Не виявлено жодного студента з низьким рівнем тривожності, 15,4% мають середній рівень, а 84,6% – високий рівень тривожності. Майже у половини студентів процес навчання детерміновано підвищеним рівнем мотивації до успіху, що суттєво впливає на їх рівень домагань, самооцінку, особ-

ливості поведінки та діяльності. Лише 12,5% студентів мають чіткі ознаки інтернальності, а у 28,8% мають прояв обидві тенденції. Переважна ж більшість студентів – 58,7% – явно виражені екстернали. В структурі спрямованості найбільш представлені ділова мотивація та потреба в спілкуванні. В цілому спрямованість студентів має складну структуру, де окремі чинники взаємодіють один з одним. Фактор самопочуття (кількісний показник – 4,3) суттєво відстає від інших показників: активності (4,9) і настрою(5,0), тобто процес навчання відбувається на фоні відставання енергетичних ресурсів організму.

Одержані в дослідженні дані свідчать про те, що регулювання пізнавальної активності студентів не може бути суто адміністративним. Більш продуктивним є урахування реальних психологічних тенденцій (наприклад, поєднання організації навчання з організацією міжособистісної взаємодії шляхом використання колективних форм роботи студентів), опора на індивідуальні особливості. В цілому сукупність наведених даних підтвердила, що студенти педагогічного училища, як своєрідна вибірка, мають чітко виражені психологічні особливості, які є значущими для навчальної діяльності і в тому числі для самостійної роботи.

У програму дослідження входило визначення ставлень студентів до навчального процесу та професійної діяльності. Провідні характеристики суб'єктивних моделей навчання вивчались за структурою, запропонованою В.А.Семиченко, до якої було додано аспекти, що стосуються самостійної роботи студентів.

Визначено певні тенденції в оцінюванні окремих предметів. Отримані результати свідчать про значну розбіжність в індивідуальних оцінках студентами тих чи інших параметрів конкретних навчальних предметів. Встановлені особливості, що відрізняють динамічні моделі навчання студентів педагогічного училища від студентів педагогічного вузу (менша залежність від власних пізнавальних інтересів та особистісних якостей викладачів при більш високих оцінках професійної необхідності всієї сукупності предметів). Виявлено зв'язки окремих структурних елементів моделі з оцінкою студентами факторів, що безпосередньо пов'язані з самостійною роботою.

Для порівняння між собою окремих складових моделі за кожним критерієм розраховувалась середньоарифметична оцінка (\bar{X}), середньоквадратичне відхилення (δ) та коефіцієнт варіативності (CV). Ці матеріали надають можливість розглянути ступінь прояву та мінливості кожного критерію.

Усереднені значення окремих компонентів суб'єктивної моделі навчального процесу

Статистичні показники	Критерії											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	3,3	4,0	3,4	3,9	4,1	4,3	4,5	3,1	3,2	3,1	4,2	3,1
δ	1,04	0,82	0,30	0,82	0,64	0,54	0,15	1,64	1,04	1,28	0,6	1,02
CV	31,5	20,5	9,0	21,7	14,8	12,4	3,40	52,9	32,5	42,0	14,0	32,9

Найбільш варіативними, тобто такими, за якими думки студентів найбільш відрізняються, є критерії 8 (важкості навчальних предметів), 10 (обсягу матеріалу, що виноситься на самостійну проробку), 12 (ступеня готовності до занять), 1 (професійної необхідності навчального предмету). Тобто, саме за цими критеріями спостерігається найбільший вплив суб'єктивного фактору, саме тут виникають ті «алогічні» з боку стороннього спостерігача впливи, що обумовлюють нелінійність детермінації навчального процесу на рівні окремих студентів.

Системний розгляд проблеми самостійної роботи неможливий без загального аналізу бюджету часу студентів. Тому в дослідженні було зроблено спробу вивчити бюджет часу поряд з його рефлексивними основами, тобто з'ясувати, як реально відбувається розподіл часу між окремими складовими життєдіяльності і наскільки самого студента задовольняє такий розподіл.

Запропоновано програму вивчення бюджету часу: студенти двох навчальних груп (52 особи) впродовж двох тижнів фіксували за спеціальними хронокартками всі види занять та відповідні витрати часу. Водночас вони аналізували і оцінювали витрати часу за певними ознаками (витрачено часу саме стільки, скільки необхідно; витрачено більше, ніж необхідно, внаслідок власних зволікань; витрачено менше, ніж потрібно, не з власної волі; витрачено менше, ніж потрібно, тому що не хотілося це робити), а також виявляли власні недоробки (де більш за все марнується час) та продумували, що треба зробити, щоб ефективніше використати свій час.

Було встановлено суттєве розходження в індивідуальному розподілі часу на самостійну роботу з окремих предметів, що підтверджує думку про недоцільність лише узагальнюючого підходу до вирішення відповідних проблем, націлює на необхідність вирішувати ці питання на поєднанні зовнішніх змін з внутрішніми механізмами детермінації навчальної діяльності студентів.

Проаналізована загальна картина робочого дня показала, що студенти педагогічного училища, особливо мешканці гуртожитку, ще не мають навичок самоорганізації, упорядкування свого побуту, застрягають на рівні імпульсивної поведінки, підкоряючись неоптимальним впливам зовнішніх умов. У другу половину робочої доби більшість із них входять ослабленими, що певним чином обумовлено їхніми індивідуальними особливостями. Вільний час витрачається нерационально, майже відсутні такі важливі складові, як активний відпочинок, культурний розвиток.

Оскільки завдання з окремих дисциплін, що виносяться на самостійне опрацювання, мають неоднакову трудомісткість, окремі студенти не мають реальної можливості здійснити повну підготовку до занять. Тому розподіл їх часу на самостійну роботу являє собою кожного разу певну проблемну ситуацію, де окремі навчальні предмети та власні потреби й інтереси студентів конкурують одне з одним за вільний час. Перевага першочергового вибору завдання зумовлюється як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, а також складними зв'язками між ними. Реальні співвідношення таких чинників мають як індивідуалізовані, так і типові ознаки, що треба досліджувати більш глибоко стосовно кожного конкретного суб'єкта навчання.

У розділі 3 «Організація самостійної роботи студентів на основі впровадження в навчальний процес теоретичної моделі психологічної структури діяльності» обґрунтовуються зміст і структура формуючого експерименту, підводяться його підсумки.

Внаслідок аналізу робіт у сфері теоретичного моделювання за основу визначено модель психологічної структури самостійної роботи, при складанні якої було враховано результати досліджень В.А.Семиченко та В.А.Козакова.

Впровадження визначеної моделі в практику самостійної роботи студентів здійснювалось на базі таких навчальних дисциплін: педагогіка, методика розвитку мови, логопедія. Перебудова самостійної роботи студентів, спрямована на оволодіння типовою структурою діяльності, включала ознайомлення студентів з теоретичним описом моделі типової структури діяльності, набір методичних матеріалів для діагностики рівнів сформованості структурних компонентів діяльності, адаптований до самостійної роботи варіант моделі типової структури діяльності, набір завдань для рефлексивного самооцінювання. В процесі виконання будь-якого навчального завдання в позааудиторній роботі студентам пропонувалося виявити той вихідний рівень, на якому вони приступали до виконання завдань, стосовно кожного структурного елемента, і в ході виконання цього завдання

спробувати перейти на більш високий рівень.

За отриманими даними рівень суб'єктивного контролю (РСК) студентів помітно перейшов у сторону більшої інтернальності: на початку роботи розподіл РСК студентів, що брали участь у формуючому експерименті, мав вигляд: 11,5% учасників є інтерналами, 35,6% виявили обидві тенденції, 52,9% – екстернали. Наприкінці формуючого експерименту отримано такий розподіл: у 30,8% студентів переважаючими є інтернальні якості, в 41,2% вони збалансовані з екстернальними, і у 28% переважають екстернальні ознаки. Таким чином, підвищилась орієнтація студентів на власні сили у визначенні значущих подій власного життя, самоуправлінні. В контрольній групі таких змін не помічено. Рівень суб'єктивного контролю залишився майже незмінним.

Помітно змінився і чинник тривожності. На початку експерименту число учасників дослідження з низьким рівнем тривожності складало 5,8%, з середнім – 34,4%, з високим – 59,8%. Після експерименту картина значно покращилась – 8,6% склали учасники з низьким рівнем, 50,9% – з середнім і 40,5% – з високим рівнем тривожності.

Відзначено зрушення і в системі ставлень студентів до навчальних предметів: вихідна середньоарифметична оцінка професійної необхідності всієї сукупності навчальних предметів – 3,2, після експерименту – 3,8; оцінка готовності до навчання за результатами самостійної роботи відповідно 2,6 та 3,5.

Розбіжності в орієнтаціях студентів на певні рівні реалізації структурних елементів діяльності (1 – егоцентричний, 2 – формально-рольовий, 3 – особистісно-орієнтований) наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Тенденції змін, що відбулися в суб'єктивних структурних моделях діяльності студентів

Рівні	Контрольні групи			Експериментальні групи		
	1	2	3	1	2	3
Цілі	-10,0	+2,5	+7,5	-14,4	+1,0	+13,4
Мотиви	+10,0	-7,5	-2,5	-23,0	+13,9	+9,5
Взірці	+12,5	0	-12,5	-1,9	-3,9	+5,8
ОСВ	+17,5	-7,5	-10,0	0	-15,4	+15,4
Умови	+7,5	-7,5	0	-16,3	+1,9	+14,4
Засоби	-5,0	+10,0	-5,0	-9,7	+3,9	+5,8
Результат	+7,5	-5,0	-2,5	-1,4	-8,6	+10,8
Корекція	0	-5,0	+5,0	+0,1	+13,4	+13,3

Таким чином, якщо в контрольних групах спостерігається нелінійна тенденція (певні показники підвищують свій рівень, інші –

знижують), то в експериментальних – помітно зменшується доля студентів, що орієнтовані на перший (егоцентричний) рівень діяльності. Особливо помітним є перехід на найвищий рівень – рівень перспективного розвитку.

Помітні зрушення спостерігаються в часових витратах на самостійну роботу. Розподіл показує, що в експериментальних групах суттєво зменшується розсіювання параметрів, тобто основна частина показників витрат часу перебуває у середній зоні, тоді як в контрольних групах значна кількість показників припадає на екстремальні зони (мінімальні і максимальні витрати). Середня оцінка витрат часу в експериментальних групах складає 149,8 хвилин, в контрольних – 175,1. В цілому розподіл витрат часу на самостійну роботу в % до загальної кількості отриманих хронокарт має такий вигляд: до 2-х годин на самостійну роботу витрачають в контрольній групі 47,0% студентів, в експериментальній – 39,1%, від 2-х до 4-х – відповідно 38,8% та 53,4%, вище 4-х годин – 14,1% та 7,5%.

Таким чином, в експериментальних групах відбулися помітні зміни в тривалості часу, що витрачався студентами на самостійну роботу, хоча це не призвело до зниження якості роботи (за експертними оцінками знань студентів). Тобто, підвищення ступеня усвідомленості студентами подій, що відбуваються під час виконання самостійної роботи, призводить до упорядкування витрат часу, дисциплінує студентів, концентрує їхню увагу на безпосередніх завданнях, перешкоджає відволіканням. А цей аспект є вкрай суттєвим, адже, як показали отримані на попередньому етапі дослідження дані, саме неупорядкований режим праці, низька ефективність самостійної роботи призводить до хронічної перевтоми студентів.

Підведення підсумків формуючого експерименту включало також виявлення ступеня зростання такого інтегративного показника, як активність і самостійність студентів у навчальній діяльності.

Інтегральний (узагальнений) показник розраховувався як відсотковий розподіл кількості студентів, яких віднесено до відповідних рівнів за результатами анкетування. Розуміючи відносність цього показника, все ж вважаємо, що цей розподіл може висвітлити певні тенденції. За результатами відповідних розрахунків виявлено, що в контрольних та експериментальних групах учасники дослідження розподілилися таким чином: до вищого рівня відносяться відповідно: 24,8% та 49,6%, до середнього – 32,1% та 31,9%, до низького – 43,1% та 28,5%. Тобто, в експериментальних групах збільшилась кількість студентів, у яких спостерігається високий рівень сформованості показників активності (самостійності) і зменшилась група з низьким рівнем.

В ході експерименту спостерігались позитивні зміни і в оцінці студентами факторів, що заважають вчитись більш ефективно. В експериментальних групах помітно зменшилась актуальність факторів, які пов'язані з навчальними навантаженнями (студенти сприймають навчальний процес як більш упорядкований), а також труднощі, що відчуються внаслідок власної неготовності до самостійної діяльності. Доведено позитивний вплив формуючого експерименту на студентів педагогічного училища. Внаслідок реалізованої сукупності змін за наведеними напрямками досягнуто комплексного покращення ситуації навчання студентів педагогічного училища.

На основі узагальнених результатів дослідження зроблено **висновки**.

1. В сучасній системі професійної підготовки спостерігається перехід від операціональних та функціональних моделей спеціалістів до особистісної моделі, особливо в сфері підготовки педагогічних кадрів. Це обумовлює необхідність переходу від діяльнійно орієнтованої парадигми роботи з майбутніми спеціалістами до особистісно орієнтованої.
2. Проведений історичний аналіз дозволив виявити специфічні підходи до проблем організації самостійної роботи студентів, ті трансформації, що відбувались в теорії і практиці вищої школи з проблеми організації самостійної роботи.
3. З'ясовано, що основна увага дослідників зверталась переважно на самостійну роботу учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих навчальних закладів, тоді як студенти педагогічних училищ досліджувались явно недостатньо. Але умови навчання і професійної підготовки у відповідних навчальних закладах, вікові особливості студентів мають свою специфіку, що обумовлює необхідність проведення спеціальних досліджень.
4. Системний аналіз процесу професійної підготовки довів, що самостійна робота студентів не може розглядатись ізольовано, відірвано від інших чинників навчального процесу. Самостійну роботу слід розглядати в контексті загальної життєдіяльності людини, її професійного та особистісного самовизначення. З точки зору організаційних аспектів, самостійна робота повинна розглядатись в цілісній системі бюджету часу студентів у співставленні з розподілом часу на аудиторні заняття, самостійне опрацювання навчального матеріалу, вільний час, час на самообслуговування та побутові потреби.
5. Основними складовими впровадження особистісно-орієнтованої системи організації самостійної роботи студентів є: оперативне отримання

- мання реальних даних про фактичний стан організації самостійної роботи студентів; створення у викладачів установки на те, що недоліки самостійної роботи конкретних студентів залежать не тільки від їх небажання активно працювати, а й від ряду значущих об'єктивних та суб'єктивних факторів; виявлення реальних потреб студентів та викладачів (в особистісному та діяльнісному аспектах), використання засобів подолання протиріч, що виникають між ними, в тому числі на особистісному рівні; розробка та використання міжпредметних та метапредметних видів завдань для самостійного опрацювання студентами; наявність у навчальному закладі головного методичного центру, який здійснює аналіз, контроль і координування системи самостійної роботи студентів.
6. Основними шляхами керівництва особистісно орієнтованою самостійною роботою студентів є: комплексний підхід до розв'язання проблем професійної підготовки майбутніх спеціалістів в умовах педагогічного навчального закладу I-II рівнів акредитації, що базується на поєднанні інформаційних, діяльнісних та рефлексивних технологій, експертиза стану процесу, що досліджується (особливості конкретної організації самостійної роботи студентів педагогічного училища, коледжу), психологічна та методична підготовка контингенту викладачів до реалізації особистісно орієнтованої системи роботи, розробка технології рефлексивного аналізу самостійної роботи, впровадження відповідних принципам та методам навчання прийомів і алгоритмів роботи.
 7. Визначено психологічні особливості, які є значущими для навчальної діяльності і в тому числі для самостійної роботи: конфлікт між мотивацією, навчальними вимогами та енергетичними можливостями студентів; закріплення негативних ситуативних психологічних явищ, перехід в стійкі риси характеру, особистісні якості; травмуючий характер невизначеності перспектив професійного працевлаштування.
 8. Доведено, що подальший пошук шляхів оптимізації самостійної роботи слід шукати на перетині зовнішніх і внутрішніх чинників навчання, приділяючи увагу як об'єктивним складовим навчального процесу, так і їх суб'єктивному відображенню студентами.
 9. Актуальною проблемою оптимізації самостійної роботи студентів є врахування їх реальних часових та фізичних можливостей стосовно обсягу навантажень. В умовах педучилища студенти не вміють раціонально організувати свій робочий день, занадто прив'язані до безпосередніх умов. Доведено, що такий стан зумовлюється як специфікою даної вікової групи, так і тим, що фактично продовжується сгра-

тегія «батьківського нагляду та опіки», але вже з боку викладачів. Тому значна частина студентів не відчувають себе дорослими, не здатні взяти ситуацію свого життя під власний контроль та самоуправління.

10. Результати констатуючого експерименту показали, що серйозної уваги вимагає в сучасних умовах вирішення такої проблеми, як вільний час студентів та структура його розподілу. Встановлено, що студенти педагогічного училища майже не мають резервів позанавчального часу і дуже непродуктивно його використовують.
11. Необхідність покращення ситуації навчання вимагає комплексного підходу до організації самостійної роботи студентів, перспективними напрямками якої є розробка системи дій зі скорочення непродуктивних витрат часу, оптимізації їх життя з урахуванням виявлених фактів.
12. Шляхом оптимізації навчання в умовах особистісно орієнтованої парадигми може стати використання методу моделювання. Вибір та побудова структури відповідної моделі повинні орієнтуватись не лише на зміни в формах організації керівного впливу на педагогічні явища на об'єктивному (змістовно-організаційному) рівні, коли зовнішнє керівництво здійснюється за відповідною моделлю. Не менш важливе використання такої моделі на рівні суб'єктивному (когнітивному, емоційно-ціннісному, діяльнісному), коли основним результатом її використання є ті позитивні зміни, що відбуваються з учасниками педагогічного процесу.

Слід також відмітити, що дослідження даної проблеми залишає відкритою низку питань професійної підготовки спеціалістів в педагогічних навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Тематикою майбутніх досліджень могло б стати: розробка єдиної дидактичної системи організації навчання, вивчення бюджету часу та використання засобів, що ведуть до скорочення непродуктивних витрат, використання моделі психологічної структури діяльності з метою організації на її основі рефлексивного усвідомлення і самоорганізації студентами цих видів діяльності.

Основні результати дослідження відображені в наступних публікаціях та методичних посібниках:

1. Сичова М.І. Самостійна робота студентів – фактор ефективного навчання //Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 47: Педагогіка та психологія. – Чернівці: ЧДУ, 1999. – С.66 – 71.

2. Сичова М.І. Психологічні особливості студентів та їх вплив на організацію самостійної роботи //Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 78. Педагогіка та психологія. – Чернівці: ЧДУ, 2000. – С.146 – 151.
3. Сичова М.І. Використання теоретичного моделювання в дослідженні адаптованості студентів до позааудиторної роботи в педагогічному коледжі //Професійна підготовка бакалаврів у закладах другого рівня акредитації: Гуманізація і гуманітаризація навчального процесу: Збірник наукових праць //Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Харків: Книж.видавництво «Каравела», 2000. – С.164–168.
4. Сичова М.І. Вирішення завдань національного виховання засобами самостійної роботи студентів на педагогічній практиці //Проблеми національного виховання в системі неперервної освіти. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. – Чернівці: Чернівецький державний університет ім. Ю.Федьковича, 1999. – С.205 – 208.
5. Сичова М.І. Організація самостійної роботи студентів на переддипломній практиці: Методичний посібник (для студентів педагогічних навчальних закладів I–II рівнів акредитації). – Чернівці: Рута, 1999. –36с.
6. Сичова М. І. Психологічні передумови ефективної діяльності системи «педагогічний коледж-університет»//Університетська педагогічна освіта як шлях гуманізації суспільства. Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції.–К.: КНЕУ, 1999.– С.91–94.
7. Сичова М.І. Деякі аспекти трансформації поглядів на самостійну роботу студентів в історії вітчизняної професійної підготовки //Вертикаль. Додаток до часопису «Обрії» – №8. – 2000. – С.23-25.
8. Радчук В.М., Сичова М.І. Використання індивідуального підходу під час розв'язання конфліктних ситуацій //Індивідуальний підхід до особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі. Матеріали обласної науково-практичної конференції. – Чернівці: Прут, 1998. – С.202 – 207.
9. Солдатенко М.М., Сичова М.І. Про деякі протиріччя педагогічної освіти на сучасному етапі //Конфлікти в педагогічних системах. Збірник доповідей науково-практичної конференції. – Вінниця: ВДТУ, 1997. – С.280 – 283.
10. Сичова М.І. Вплив національного виховання у формуванні особистості майбутніх спеціалістів //Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, у 6–ти книгах, кн.3. – Чернівці: Мистець,1996. – С.225 – 227.

Сичова М.І. Організація самостійної роботи студентів педагогічного училища в умовах особистісно орієнтованого навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, Київ, 2000.

Дослідження присвячено проблемі організації самостійної роботи студентів педагогічних навчальних закладів I–II рівнів акредитації в умовах особистісно орієнтованого навчання з урахуванням психологічних характеристик основних суб'єктів педагогічного процесу.

У роботі здійснено аналіз проблеми організації самостійної роботи студентів в теорії і практиці вищої школи, проведено комплексне дослідження чинників самостійної роботи студентів педагогічного училища, запропоновано і апробовано систему організації їх самостійної роботи на основі впровадження в навчальний процес теоретичної моделі психологічної структури діяльності.

Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне впровадження в навчальному процесі педагогічного училища Чернівецького державного університету ім. Ю.Федьковича, Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, педагогічного факультету Чернівецького державного університету ім. Ю.Федьковича, Хмельницького гуманітарного інституту.

Ключові слова: самостійна робота, особистісно орієнтоване навчання, теоретичне моделювання, рефлексивні процедури, пізнавальна діяльність студентів, педагогічні навчальні заклади I–II рівнів акредитації.

Сычева М.И. Организация самостоятельной работы студентов педагогического училища в условиях личностно ориентированного обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04. – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет им.М.П.Драгоманова, Киев, 2000.

Исследование посвящено проблеме организации самостоятельной работы студентов педагогических учебных заведений I–II уровней аккредитации в условиях личностно ориентированного обучения.

Реальные потребности педагогической практики, необходимость научной разработки данной проблемы обусловили актуальность исследования особенностей организации и факторов детерминации са-

мостоятельной работы студентов в условиях лично­стно ориентированного обучения.

В работе представлен анализ проблемы организации самостоятельной работы студентов в теории и практике высшей школы, который позволил определить специфические подходы к проблеме организации самостоятельной работы студентов, те трансформации, которые происходили в теории и практике высшей школы в плане организации самостоятельной работы.

Определена специфика современного состояния развития системы профессионального образования: изменение социальных и экономических условий обучения, личностных приоритетов, возникновение новых тенденций преобразования системы учебных нагрузок студентов, изменение мотивации учебной деятельности и профессионального выбора, психологических особенностей молодёжи.

Проведено комплексное исследование факторов самостоятельной работы студентов педагогического училища, разработан и внедрён на рефлексивной основе подход к организации самостоятельной работы студентов как особой системы, которая зависит от комплексного взаимодействия объективных и субъективных факторов.

Системный анализ процесса профессиональной подготовки позволил сделать вывод, что самостоятельная работа студентов не может рассматриваться изолированно, оторвано от других факторов учебного процесса. Самостоятельную работу следует также рассматривать в контексте общей жизнедеятельности человека, его профессионального и личностного самоопределения.

Локальное рассмотрение самостоятельной работы в отрыве от её смежных связей часто приводит к принятию формальных административно-управленческих решений, что вызывает у студентов учебные перегрузки, снижает мотивацию и активность.

Экспериментально выявлен ряд объективных и субъективных факторов, влияющих на самостоятельную работу студентов:

- выявлено психологические особенности студентов педучилища, в том числе конфликт между мотивацией, учебными требованиями и энергетическими возможностями студентов, закрепление негативных тенденций психологического развития;
- показано, что в современных условиях возрастает необходимость учёта реальных временных и физических возможностей студентов относительно объёма учебных нагрузок;
- проанализированы отношения, которые складываются между студентами, отдельными учебными предметами и преподавателями.

Доказано, что оценки предметов по трудоёмкости, профессиональной направленности, эмоциональной привлекательности, собственной подготовленности к ним, целесообразности самостоятельной работы и прочие являются в большей мере субъективными, чем вызванными объективными причинами.

В то же время субъективная составляющая обучения, которая раньше рассматривалась исключительно с позиции соответствия нормативным требованиям, в личностно ориентированном обучении признаётся как такая реалья учебного процесса, которая не может быть проигнорирована.

Необходимо искать такие формы работы, которые гармонизировали бы взаимодействие объективных и субъективных составляющих процесса обучения. Объяснить это может использование рефлексивных приемов, способствующих повышению степени осмысленности студентами событий учебного процесса и особенностей собственной деятельности.

Эксперимент подтверждает, что в условиях педагогического училища целесообразно использовать модель психологической структуры деятельности с целью организации на её основе рефлексивного осознания и самоорганизации студентами самостоятельной деятельности.

Основные результаты диссертационной работы нашли свое практическое внедрение в учебном процессе педагогического училища Черновицкого государственного университета им. Ю.Федьковича, Коломыйского педагогического колледжа Прикарпатского университета им.В.Стефаника, педагогического факультета Черновицкого государственного университета им. Ю.Федьковича, Хмельницкого гуманитарного института.

Ключевые слова: самостоятельная работа, личностно ориентированное обучение, теоретическое моделирование, рефлексивные процедуры, познавательная деятельность студентов, педагогические учебные заведения I-II уровней аккредитации.

Sychova M.I. The organization of independent students' work of the pedagogical college in the conditions of personal reference education. – The Manuscript.

The Dissertation on winning the scientific candidate degree of pedagogic sciences for speciality 13.00.04.- theory and methodics of professional education. – National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov, Kyiv, 2000.

Research is devoted to the problem of organization of independent students' work of the I-II levels of pedagogical educational institutions in the conditions of personal reference education regarding the psychological characteristics of main subjects of the pedagogical process.

The analysis of organization problem of independent students' work in theory and practice in high school have been realized in the work. The complex research of the means of students' independent work of pedagogical college has been conducted. The system of the students' independent work organization was proposed and approbated. On the basis of introduction the theoretical model of psychological activity structure in the educational process.

The main results of dissertation have found their practical instillation in the educational process of pedagogical college of Chernivtsy state University named after Y.Fedkovich, Kolomyia pedagogical college of Prykarpatskiy University named after V.Stefanyk, the pedagogical department of Chernivtsy state University named after Y.Fedkovich, Krymskiy humanitarian Institute.

Key words: education paradigm, independent work, educational process, personal reference education, theoretical modelling, reflexical procedures, students' cognitive activity, pedagogical college, the I-II levels pedagogical educational institutions.